

Rövid beszámoló a Multimediális Textológiai Műhely harmadik konferenciájáról

A Multimediális Textológiai Műhely harmadik kollokviumát 1993. március 26—27 között rendezte meg Pécsen, az Akadémiai Székházban Multimediális szövegpragmatika címmel.

Az 1991 őszen alapított műhely alapkérdései közt szerepel a multimedialitás fogalmi tisztázása, illetve a multimediális szövegek lehetséges vizsgálati kereteinek kidolgozása. A műhely munkájának reprezentatív fóruma a Petőfi S. János—Békési Imre — Vass László szerkesztésében a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola kiadásában megjelenő *Szemiotikai szövegtan* textológiai sorozat, amelynek eddig hat kötete jelent meg, és további kötetek vannak nyomdában, illetve szerkesztés alatt.

E mostani összefüggést a műhely elnöke, Petőfi S. János nyitotta meg a multimediális kommunikáció elemzésének néhány kérdéséről tárgyaló, e kérdéskörben eddigi kutatási eredményeit összefoglaló, s egyben a téma iránt újonnan érdeklődő hallgatóság számára bevezető, áttekintő jellegű előadásával. Röviden ismertette a többmédiájú szövegek (kommunikátumok) jelentéskonstituálódásának néhány vonatkozását, rámutatván például a képi és a verbális kód közti különbségekre, az átfordíthatatlanságra olyan verbális nyelvi fogalmak képi ábrázolhatatlansága esetén, mint például a határozatlan számnevek vagy a többes szám. A professzor felvetette a multimediális szövegek közös reprezentációs nyelvének problémáját: hogyan lehetne létrehozni egy minden szövegtípust átfogó tipológiát. Erre főleg ott lenne szükség, ahol az információk egy részét az egyik, más részét a másik médium szolgáltatja, de a szöveg jelentését közösen hozzák létre. A közös terminológia problematikusságán túl a vizsgálatban problémát okoz a kommunikátum jelentésének megismételhetlensége is.

Az előadást követő vitában több érdemi hozzászólás is elhangzott; többen felvetették a televíziós képi információözon és ennek feldolgozásának — feldolgozatlanságának kérdését.

Délután a program Nagy L. János előadásával folytatódott, melynek címe „Szembenézni a kódexlapok kommentárokkal” volt. Az előadó Weöres Sándor kézírásos könyve alapján beszélt szöveg és kép egymásra hatásáról, arról, hogy mennyiben segítenek megérteni az egyes versek alá rajzolt képek, ábrák vagy sokszor csak vonalak magukat a verseket; illetve hogy a képek, ábrák, vonalak mennyiben értelmezhetők a versek jelentésének ismeretében másként, mintha önmagukban állnának — s hogyan hoz létre az egymáshoz rendelt verbális szöveg és kép egy közös jelentést.

Ezután talán a konferencia legérdekesebb előadását hallhattuk. Jeney Zoltán zeneszerző néhány sajátos kompozíciós eljárásról ismertetett. Célja egy — zenei szempontból — tiszta lapról, extramuzikális alapról való elindulás volt: így választotta például a sakktáblát vagy a latin ábécét, illetve a betűkhöz rendelhető kabalisztikus számértékeket kiindulásul a műveihez. Kivetített kották és szövegek, illetve magnetofon segítségével bemutatott több olyan kompozíciót, amelyek versek átírásai zenévé. A szövegek

efféle használata mindenképpen érdekes, és további szempontok előtérbe kerülését segítette a multimedialitással foglalkozó szakembereknek és az érdeklődőknek egyaránt.

A második nap első előadója Bókay Antal volt, aki a szövegfogalom változásairól beszélt. Egyrészt figyelembe kell venni a külső, (dominánsan) verbális szöveget, másrészt az olvasóban megjelenő, multimedialis szöveget. A posztmodern irodalmi alkotásokkal kapcsolatban maga a szövegfogalom is problematikusává válik: a széttöredezett, széttartó, az álomszerveződéshez hasonló technikával készült alkotásokban nem találunk egy fix jelentésmagot — így kérdésessé válik, hogy egyáltalán nevezhetjük-e még szövegnek ezeket a műveket, vagy valami más nevet kellene nekik adni. Ezen „álomszövegekben” a koherencia nem a szövegben, hanem a megértő olvasóban van; mint ahogy a lelki sérülések esetén is nem magának a kiváltó dolognak van traumatikus jelentése, hanem annak a szerepnek, amit a beteg életében betölt. A szöveg tehát nem valami „dolog”-ként él, hanem egyfajta erőterként; jelentése önismereti értelem: a szöveggel kapcsolatos olvasói koherencia.

A kollokvium utolsó előadója Horányi Özséb volt, aki a multimedialis szöveg fogalmának megismerésbeli jelentőségét vizsgálta. A megismerést mint kategorizálást tekinti; kategóriák proiciálását addig még nem proiciált dolgokra. A multimedialis komplexitás skalárisan nem mérhető — azonban kell legyen valamilyen mérce, amivel mégis mérhetünk. Mivel az egyik médium többnyire nem vezethető vissza a másikra, a leírásnak a komplexitás szempontjából nem redukálható, lehetséges maximális komplexitásra kell törekednie. Rámutatott, hogy egy lehetséges multimedialis szövegtipológiában komplexitás szerint megkülönböztethetünk additív, illetve produktív multimedialis kommunikátumot. (Az elsőre példa a személyi igazolvány vagy az időjárás-jelentés; a másodikra a fotómontázs vagy a tánc.) Az előadó rámutatott arra, hogy a képi, illetve a nyelvi megismerés alapvetően más típusú: míg az utóbbi szemantikája szintaktikai, az előbbié pragmatikai vezérlésű. Mint ahogy Petőfi professzor munkáiban többször is rámutatott, hogy egy verbális szöveg önmagában is multimedialis, úgy Horányi professzor a képnél hívta fel erre a figyelmet.

Az összeövetelt a műhely munkájával kapcsolatos gyakorlati kérdések zárták, s egyben a résztvevők javaslatokat tettek az 1993 őszen, illetve a későbbiek folyamán megrendezendő konferenciák lehetséges témáira.

Farkas Edit